

LES DONES I LES COVES A LES RONDALLES D'ANTONI M. ALCOVER

M. Magdalena Gelabert i Miró
Universitat de les Illes Balears
Grup d'Estudis Etnopoètics

A l'*Aplec de Rondaies Mallorquines* d'Antoni M. Alcover apareixen nombroses situacions ubicades a l'interior de coves en moltes de les quals, les dones hi tenen un paper destacat. Les interpretacions sobre el significat simbòlic de les coves són molt diverses i depenen de cada context. En principi, les coves constitueixen la porta misteriosa a un món subterrani (Biedermann 2013: 141), una espècie de portal sagrat que ens condueix cap a un altre món que tant pot ser interpretat com un espai extern, meravellós, en el qual habiten les deïtats o que amaga tresors i riqueses; com també es pot entendre com la representació de l'espai interior, de l'inconscient.

L'ús que es fa de les coves a l'*Aplec* d'Alcover és variat i està condicionat per cada situació, les podríem classificar en cinc tipus: a) Lloc d'acollida i protecció i d'empresonament, b) Lloc de repòs del son, c) Refugi, d) Lloc de pas, e) Cau de bruixes i f) Altres espais subterranis.

A) Lloc d'acollida i protecció i d'empresonament

Vladimir Propp (1980: 58-60) considera que el motiu que provoca la clausura de les dones, especialment durant el període menstrual, prové d'un substrat religiós i del temor de les forces invisibles que envolten l'home i té la intenció de protegir-les dels perills. Propp relaciona aquesta pràctica amb la que s'aplicava als reis:

En particular, el cuento maravilloso refleja la prohibición de la luz, la prohibiciones relacionadas con la comida y los alimentos, la prohibición de mostrar el rostro y la del contacto con la tierra. Contiene solo huellas esporádicas de la idea de que el bienestar del rey segregado se halla relacionado con el bienestar del pueblo. En el cuento maravilloso hallamos la tendencia a asegurar la integridad personal de los hijos del rey; el cuento utiliza el motivo de la reclusión y de su violación como preparación artística y como motivación del rapto de los hijos del rei por serpientes y otros seres que aparecen de improviso y sin que se sepa de dónde. En el relato maravilloso la misma reclusión no es nunca motivada (Propp 1980: 59).

Un des casos més explícits d'ús de les coves a les rondalles d'Alcover és el d'«En Joanet de l'onso» T301B ALC. GG. I (1996: 237-261). La trama comença amb un fadrí vell poc feiner que té una vaca i es casa. «Es mateix dia de casats, l'envia a pasturar sa vaca» i ella «la perd dins un uiastrar» i quan torna a casa seva el marit li comana que vagi a cercar-la i que no torni si no la du. Quan ella es trobava plorant dins l'ullastrar:

Li surt un onso i la se'n du dins una cova, sense malmenar-la gens, fent-li afalagadures.
 Tot d'una que foren dins sa cova, tapa sa boca amb una gran pedra que no hi havia cap persona nada que la pogués moure.
 I passà aquella nit, i un dia i un altre dia, i una setmana, i un mes i un altre mes, i aquella al·lota sempre dins sa cova.
 S'onso cada dia se n'anava a fer volta per dur-li què menjar; però sempre deixava sa boca de sa cova tapada amb sa gran pedra, i no hi havia que pensar de fogir.
 D'es cap de temps ella tengué un nin.
 Vaja quin nin més gros i més abrinat!
 Com feu set anys diu a sa mare, un dia que s'onso no hi era.
 —I sempre hem d'estar dins aquesta cova?
 —Fins que s'onso vulgui, fii meu.
 —No, i jo ja començ a estar-ne cansat.
 —Idò t'hauràs de quedar amb so cansament, perquè veiam: com se'n va, sempre deixa sa boca tapada amb aquesta pedrota.
 —I si la decantàvem?
 —Poríem fogir. Però aquí està es re: an es decantar-la.
 S'al·lotó s'aborda a sa pedra, i amb una empenta la feu botir un tros enfora.
 Ell i sa mare, com a coets, cametes me valguen cap a la vila (1996: 238).

En aquest cas, la cova és un espai de protecció per a la dona perquè allà l'onso li du menjar i li fa «afalagadures» però és, alhora, la seva presó, perquè no en pot fugir. En aquest cas, la figura de l'ós podria representar la d'un sacerdot o xaman que condueix la jove dins les entranyes de la terra cap al compliment d'unes proves que simbolitzen la seva mort i la transformació en una persona nova.

La cova és un lloc amagat i solitari, suposadament fosc, però també generador de vida perquè és precisament on neix el fill de la dona i l'ós, com si d'un úter es tractàs. De fet, Ciriot (1991: 161) destaca el significat místic de les coves des dels primers temps i afirma «Se considere como “centro” o se acepte la asimilación a un significado femenino, como lo haría Freud, la caverna o cueva, como abismo interior de la montaña, es el lugar en que lo numinoso se produce o puede recibir acogida». Tot referint-se a les coves, diu Biedermann:

Muchas veces pueden interpretarse como el seno materno, como ocurre en los mitos del origen del mundo y de la humanidad de muchos pueblos indios como los Chicomoztoc de la mitología azteca. A menudo se las consideraba como lugares de nacimiento de dioses i héroes, como residencia de sibilas pronosticadoras o de eremitas (2013: 142).

La qual cosa confirma més endavant: «Evidentemente, en la región de cultura avanzada de Centroamérica, el “submundo” de las cuevas en el vientre de la *tierra* (como también en otros lugares) fue “señalado como femenino”, y asignado por lo tanto también al ámbito general de conceptos de la fertilidad» (2013: 142). Així, a la rondalla anterior, la cova és el lloc de la gestació de l'infant, del seu naixement i de la primera infantesa. El moment en el qual el nin, que ja té set anys, decanta la pedra es podria considerar com el del seu segon naixement, el de l'inici de la seva trajectòria com a heroi.

«S'al·lotó havia nom Joan, i tothom al punt li digué En Joanet de l'onso» (p. 238) i la seva força desmesurada i la manca de socialització el convertiran en un perill per a la gent del seu poble: quan els companys d'escola li diuen que és pelut i l'insulten, en mata cinc amb quatre cops ràpids i també mata el mestre quan el reprèn amb les corretges. Posteriorment, quan el batle i els conciutadans l'ataquen torna a fer matança i ells el conviden a fugir, l'única que el plany és sa mare. En aquesta ocasió ens trobam davant d'un superheroi que té una força sobrehumana.

Més endavant, a la mateixa rondalla l'heroi baixa dins un pou a la recerca d'un jai maleït i es troba amb un jardí meravellós on salva tres princeses —el pou seria el camí fosc, com la cova, que condueix a l'espai meravellós— i, després de desemmascarar els falsos herois es casa amb una d'elles. Aquesta mateixa situació la trobam a la rondalla del mateix tipus «En Joanet Manent» T301B ALC. GG. I (1996: 262-293).

A «N'Agraciat» T554 ALC. GG. IV (2006: 399-404), l'heroi parteix, per ordre del rei, a cercar la Princesa d'es Cabeis d'Or perquè el monarca s'hi pugui casar. N'Agraciat pren camí i després de salvar alguns animals que es troben en perill —la qual cosa li servirà per resoldre els conflictes que es plantegen al llarg de la recerca— demana a un pastor per on ha d'anar per trobar-la que és, precisament, dins una cova:

—No res —diu es pastoret—, si tan encapirronat hi estau, seguiu es camí que duís. Trobareu un barranc molt fondo. Anau barranc barranc. Endins de tot veureu dos ciprers ben alts, dues garberes d'ossos i una cova. Dins aquella cova és la Princesa d'es Cabeis d'Or. Dos gegantots guarden sa boca i en acostar-s'hi ningú, el s'engoleixen com si fos un mosquit. En anar molt farts, tiren ets ossos; i d'es que han tirats se són formades aquelles dues garberes (Alcover 2006: 401).

En aquesta ocasió, no es torna a esmentar la cova, simplement se'ns diu que la princesa surt quan l'heroi, amb l'ajuda d'un auxiliar, ha mort els gegants. Així ambdós emprenen el retorn cap a la cort. Aquesta cova és una presó per a la protagonista on no hi ha les condicions mínimes per a viure-hi, de fet quan surt, la primera cosa que demana a l'heroi és la de poder-se rentar abans d'arribar a palau: «—Ah jovenet! Jo per anar-hi, com aquests gigants no me deixaven sortir mai i no tenia aigo bona per fer-me neta, necessit rentar-me de cap a peus» (2006: 402). La princesa necessita rentar-se amb una aigua especial i per aconseguir-la, l'heroi emprà l'ajut d'un altre animal que ocuparà el rol d'auxiliar.

En aquest cas, la cova es podria interpretar com un santuari on s'hi podien haver celebrat rituals, de tipus iniciàtic o d'altres, és com si l'heroïna hagués fet una baixada simbòlica a les entranyes de la terra, cap a l'inframón des del qual en va sortir renovada i a punt per al matrimoni.

B) Lloc de repòs del son

Les coves representen també la dualitat: el dia i la nit, la vida i la mort, amb exemples molt nombrosos i coneguts com el de la mort i resurrecció de Jesucrist el cos

del qual va ser dipositat en un sepulcre tallat a la roca i tapat amb una gran pedra —exactament com la que ja hem esmentat que tapava l'entrada de la cova d'«En Joanet de l'onso» T301B ALC. GG. I (1996: 237-261).

A més dels casos de coves dins la terra, també en trobam algunes a la mar com per exemple la que apareix a «Es fii d'es pescador» T302 ALC. GG. I (1996: 307-330). Un pescador pesca un peix disforjo que resulta ser el rei de tots els peixos i aquest darrer l'amenaça de menjar-se'l si no li du al cap d'un any el que li sortirà a camí en arribar a casa. Li surt el seu únic fill i al cap d'un any torna al mateix lloc i el peix fa pujar el jove damunt ell i parteixen cap a una cova:

D'es cap d'un parei d'hores, destriaren uns penyals dins sa calitja de s'entrellum; i es peixot cap dret a ells! Amb una exhalació hi foren baix: era una muntanyeta que feia aquell capser-rat, i hi havia una teringa de coves, qualcuna grossa ferm, aont la mar entrava, i ses ones hi movien un renou esglaiador.

Es peix s'afica dins una d'aquelles coves, i hala per endins, i per endins!

Al punt no hi veren dues passes lluny, ni dos pams, ni dos dits: sa fosca ja era tan espessa que la porien taia a espasades. Ja feia una bona estona que s'era abolida de tot sa clarura de sa boca, i es peix encara se n'anava de d'allà ben acanalat (pp. 312-313)

La descripció de la cova, segons la versió manuscrita corresponent a l'informant Antoni Garrit, és molt semblant tot i que agafa com a punt de referència la catedral de Mallorca: «Arriba á uns grandiosos penyals que feyan una cova com la Seu, y que de fonda quèra no veyen es cap d'allà [...] Feya una fosca tan espessa que la podian tallar á espasades» (Alcover Lta. II: 183-184). Així, es podria vincular al motiu C312. *Tabu: man lookong at woman*, el marc de la cova fosca que impedeix a l'heroïa veure la jove dormida. El jove roman sol dins la cova, només sent uns alens seus que no sap d'on venen, i quan té gana i set li compareix menjar i aigua. Ell se sent conformat amb aquesta situació:

—Sobretot —deia en Joanet—, ja ho vorem En Gelat aon s'ajaurà. És ver que estic tot sol, i que ets uis etse poria posar amb aigo-sal, per lo que me'n servesc; però menj i bec com es primer senyor; i lo que no és a un cap, és a s'altre; i molt pitjor poria estar; i no voldria haver de mantenir tots es qui hi estan (p. 313).

Al mig any una veu li demana si du pedra foguera i esca, ell ho nega i, al cap de mig any més, la veu li ofereix d'anar a veure son pare i sa mare. El paper de les dones en aquesta història és de vital importància. Per una part, la mare serà qui desencadenarà l'evolució de la trama quan li posa, d'amagat, pedra foguera i esca dins la butxaca. És una dona llesta i previsorà i és el seu instint i l'estimació cap al fill el que la fan actuar així:

Sa mosca que més picava sa mare era que li haguessen demanat si duia pedra foguera i esca; i deia:

—Qui sap? Per ventura era aquell d'ets alens que l'hi demanava per fer foc i veure-hi qualque

mica. Sobretot, ¿i quin mal hi pot haver de dur pedra foguera i esca? Cap. Jo lo que faré serà posar-n'hi, d'amagat, dins una butxaca: i llavò li posaré un bon grapat d'estopa, una candela i un trinxetó, per lo que puga esser.

Ja ho crec que li posà tot això dins sa butxaca, i ben d'amagat.

En Joanet no es va tèmer de res: (p. 315).

Gràcies a la intervenció discreta i previsor de la mare, l'heroi pot veure la fadrineteta que dorm a una cadira de repòs. Immediatament apareix un gegant i treu en Joanet de la cova i el deixa molt enfora damunt un gran pi. A partir d'aquest moment, ja no es torna a parlar de la cova perquè aquest espai ja ha fet la funció que li corresponia. La joveneta i el gegant apareixen a «un castell que feia feredat, redonenc, amb unes murades disformes, amb una mala fi de torres voltant voltant, ben rabassudes i ben altes, totes guarnides de barbicanes, matabans i satgeties» (p. 319).

La joveneta és l'altra figura femenina que apareix a la rondalla i és el personatge cercat que el gegant té empresonat i que l'heroi allibera —gràcies a la capacitat de metamorfosi que li oferiren com a do diversos animals als quals aconsellà— i es casen.

Els tretze lladres, també posen dins una cova l'heroïna de «Na Magraneta» T709 ALC. GG. VI (2013: 260-272), una vegada que la mala fada li ha posat l'anell de ferro al dit petit i ella roman com a morta: «A la fi, la posaren dins una caixa, la se'n dugueren dins una cova d'allà prop i li varen encendre tretze torxes que cremassen dia i nit; i, en acabar-se, n'hi duïen d'altres, esperant que començàs a fer olor per enterrar-la» (p. 269). Ella no es tremuda gens i un dia passa el rei, tapa la caixa i se l'endú a Palau, fins que gràcies a la intervenció d'una criada, li lleven l'anell i es casen.

Així, les dues dones protagonistes de les rondalles anteriors, es troben dins una cova en una situació de son profund i seran alliberades de la cova i d'aquest son per part dels protagonistes amb els quals es casaran al final de la història. Bettelheim (1983: 315) interpreta el son profund que apareix a les rondalles com una etapa d'introspecció i de reflexió sobre un mateix. Els períodes d'inactivitat alternats amb els d'hiperactivitat es relacionen amb la pubertat i signifiquen l'avanç en el camí cap a la maduresa. És el moment d'emprendre el viatge iniciàtic que els conduirà cap al seu destí. Bettelheim remarca que les rondalles passen per damunt dels estereotips sexuals:

Personajes masculinos y femeninos desempeñan, en los cuentos de hadas, los mismos papeles; en «La bella durmiente» es el príncipe el que contempla a la niña mientras duerme; sin embargo, en «Eros y Psique» y en otros cuentos derivados de él, es Psique la que descubre a Eros cuando éste está dormido y, al igual que el príncipe, se maravilla de la belleza que contemplan sus ojos. Esto no es más que un ejemplo. Puesto que existen miles de cuentos, resulta fácil adivinar que habrá tantas historias en las que el valor i la intrepidez de la mujer ayude al hombre como relatos en los que suceda lo contrario. Así es como debe ser, ya que los cuentos de hadas revelan verdades importantes acerca de la vida (Bettelheim 1983: 317).

Per altra banda, Propp explica el son i la mort temporal de la dona —tot i

que aclareix que també apareixen casos d'homes— com la passa final de l'estada a la casa gran, és el moment de la mort fictícia per començar una nova etapa, la de la vida adulta.

C) Refugi

En ocasions, les coves són els espais de refugi i cobiti per a les dones abandonades o que els agressors volien matar però la persona que havia de cometre el crim se'n compateix i les allibera. És el cas de «Sa rondaia de Son Roig» T725 ALC. GG. VI (2013: 321-325). La protagonista té un somni premonitori i les seves dues germanes, per enveja, envien el porquer a matar-la però ell se'n compateix i la jove es refugia en una cova: «S'al·lotona, trescant per dins aquell bosc, trobà una coveta i s'hi ajoca. Allò fonc es seu redòs des d'aquell dia. Vivia d'herbes i de sa fruita boscana que poria pellucar fent es cap viu i traguent-s'ho de sa son i de sa vessa» (p. 323). Hi roman fins que un dia passa el rei i es compleix el seu somni.

En aquest cas es contraposen somni i realitat, veritat i mentida, que ens recorden la irracionalitat de les ombres contraposades a la raó de les idees que exposa Plató al setè llibre de la *República* a través del mite de la caverna. Els humans —les germanes de la jove heroïna, en el cas de la rondalla anterior— són presoners i només coneixen la realitat a través de les ombres —de les aparences, del que creuen sense haver-ho contrastat racionalment o dels sentiments negatius que se'ls desperten— només l'arribada del filòsof que veu una altra realitat, il·luminat pel sol, capta quina és la veritat. En el cas de la rondalla el paper d'alliberador és representat pel rei que la treu de la cova i de la vida precària que du.

Un cas semblant és el de «Na Catalina» T833A ALC. GG. VII (2017: 195-204). Son pare és un patró de barca molt ric i la deixa al mestre perquè la guardi però com que ella no correspon a les seves males intencions, el mestre la calumnia i son pare, sense deixar-la parlar per defensar-se, l'envia a matar dins un barranc. L'amo que ha de cometre el crim se'n compateix i l'ajuda a cercar una cova per refugiar-se:

t'acompanyarem an es barranc i t'hi cercarem una cova a on pugues estar; i malavetja degir tot quant pugues de que negú te veja a fi de que ton pare se crega que ets morta i ben morta.

Així ho feren: l'amo mateix l'acompanyà an es barranc, li trobà un covitxol a on pogués fer ses nits, i de dia que caçàs aucells i se basquetjàs l'lenriscsa, olivó, móres de batzer, cireretes de bon pastor, murtons, aglans i demás fruita per l'estil que se feia devers aquell barranc.

Allà romangué tota solina Na Catalineta, plora qui plora de veure-se abandonada d'aquella manera i perseguida de son pare, sense ella haver fet res de mal, sinó més tost per no haver volgut fer es mal que es mestre volia (p. 198).

En aquests casos, la cova és el recer natural que protegeix les heroïnes que la vida ha maltractat i són innocents, és una manera de compensar la malícia humana a través de la protecció de la natura que proporciona menjar i aixopluc.

D) *Lloc de pas*

En algunes rondalles, apareixen coves com a lloc de pas, que les dones han de travessar per superar una prova o que hi han d'acudir a la recerca d'algun objecte. Biedermann observa que

En el simbolismo de los sueños interpretados desde el punto de vista de la psicología profunda, el peligroso camino a través de cuevas oscuras, debe interpretarse primordialmente como referencia a la búsqueda de un sentido de la vida en las profundidades de estratos inconscientes, heredados, del inconsciente materno; en otro contexto, también como símbolos de una regresión a la oscuridad protectora de la vida prenatal (2013: 144).

La cova podria suposar l'entrada al món subterrani per establir un contacte amb els déus del qual se'n podrien treure beneficis en forma de qualitat o de dons. La dona actuaria aquí com a sacerdotessa que fa d'intermediària entre els humans i els éssers fantàstics si hi aplicàssim la interpretació de González-Alcaide (2011: 137) referida a la representació mitològica dels temps antics. Els sacerdots tant podien ser dones com homes, tot depenia de la divinitat que representaven. Les figures femenines que s'hi relacionen són prestigioses i hi tenen un paper destacat les nimfes. Sobretot, però, se solien referir a la Gran Mare, *Magna Mater* o Deessa Mare que representa la fertilitat i simbolitza la generositat de la terra. Les coves santuari permetien a l'home aconseguir la condició de guerrer i a la dona, l'accés al matrimoni.

De fet, a les rondalles d'Alcover travessar una cova és de vegades una de les proves que ha de passar l'heroïna per demostrar que és digna de casar-se amb el príncep, és el cas de la rondalla «La fada Morgana» T428 ALC. GG. III (2001: 265-272). Una velleta, de part d'en Beuteusell, diu a na Joana «que prenga cap a llevant. Trobarà un camp ras: que el deix fer. Trobarà llavò una cova i que se n'hi entr i per endins, que se'n duga un burjó de pi ben revengut i que l'oferesca a un homo que trobarà escombrant un forn» (pp. 267-268). Així ho fa ella: «Carregada amb so burjó, segueix més endavant i, tac, troba una cova, aquella que en Beuteusell li havia enviat a dir que trobaria. S'afica dins aquella cova i per endins» (p. 268), la travessa i arriba al castell que cercava. En aquesta ocasió, l'heroïna combina la llestesa, la bona educació i l'obediència i aprofita els bons consells que rep per sortir de les situacions conflictives en les quals es troba.

A una cova ha d'anar l'heroïna de «Sa fia i sa fiastra d'es moliner» T480 ALC. GG. III (2001: 423-429), na Catalineta, a dur la farina als gegants que hi viuen: «—Catalineta, torna sa farina an es gegants de sa cova d'Es Fangar! Es Fangar és una possessió de Sa Pobla cap a Campanet, an es peu de Muntanya. En aquell temps, a una cova d'aqueixa possessió hi habitava un escabotell de gegants que se vivien de sa caça que agafaven» (p. 423).

Com que els gegants són «bona gent ferm, que no deien res a negú, mentres no se posassen amb ells» (p. 424) i na Catalineta és ben educada i amable amb ells i,

a més a més: « Així com pogué descarrega es sac, l'entra dins sa cova, nota que tot està un poc brut i mal endergat i agrena, adesa i espolsa, i al punt tot ho tengué net i ben encitronat» (p. 424), els gegants, com a premi, li donen un do; «per cada paraula que li broll de sa boca, li broll una pesseta». Na Catalinota, la germanastra, per enveja els vol dur també la farina però és malparlant i els renya i, quan se n'ha d'anar, els exigeix algun do i ells diuen: «Na Catalineta el se gonyà; aqueixa no. Perquè no se'n torni així com és venguda, plantem-li una trompa a darrere que, en badar boca, li faça *xoca-reixoc! xoca-reixoc!*» (p. 426).

Apareix una cova molt gran dins un pou a «Es pou de sa lluna» T301A ALC. GG. I (1996: 223-235) i és on es troben les tres filles del rei convertides en pedres sobre les quals hi ha un lleó, una serp i un dimoni: «Es pou s'era eixamplat tant i tant per tot lo redó, que ja no destriaven ses voreres: era un coval esglaiador» (p. 230). L'heroi desencanta les tres fills del rei amb aigua de set pous i amb el seu enginy, en aquest cas la cova serveix simplement de receptacle que acull les dones mentre han estat transformades en pedres.

E) Cau de bruixes

Les coves poden ser també l'habitable de les bruixes, on viuen o es troben per fer els seus encanteris. Un exemple és el de «Bruixes, bruixots i fullets: 1. Sa cova de Na Joana» T503 ALC. M. V (1997: 139-141), que a l'inici de la rondalla situa la cova a la Bona Nova: «No sou estats mai a la Bona Nova? Idò davallant-ne p's barranc d'Es Mal Pas, cap a Bellver hi ha sa cova de Na Joana».

L'interior de la cova no es descriu, ni tampoc la forma ni la indumentària de les bruixes. Com en el cas precedent, els protagonistes són un heroi i un antiheroi, gerperuts tots dos. Sa mare envia el primer a cercar llenya i l'infant: «Per veure què era aquella cova, se n'hi entra, i m'hi troba Na Joana, una bruixa, voltada d'una partida que feien una roda i ballaven, agafats amb ses mans saltant i botant com a cabrits» (p. 138). L'infant es posa a cantar i a ballar amb les bruixes fent rotlada. Com que és agradable i educat, les bruixes li volen fer una gràcia i li lleven el gep. El segon infant hi va per enveja i és malcriat i caparrut, per això, les bruixes li posen el gep que havien llevat a l'altre i se'n du dos, un davant i un darrere.

F) Altres espais soterranis

A part de les coves, també apareixen a les rondalles d'Alcover nombrosos espais soterranis als quals s'accedeix a través d'una escala a terra o d'una obertura que apareix amagada davall alguna planta. Com a exemple ens referirem a la rondalla «Es corpet d'es pou d'En Gatell» ALC. M. XXII (1996: 20-40) que té un inici semblant a les llegendes perquè situa els fets a un espai concret i proper, probablement conegut pels oients o receptors, que dona una pretesa veracitat a allò que es conta:

Ran d'es camí vei d'Inca a Pollença, no gaire lluny de Campanet, troben un pou que li diuen

d'en Gatell. Ses venes d'aigo li venen de Lluc, i diuen que són tan grosses que amb set llençols no les porien tapar; així és que no l'han vist eixut mai ni que mancab gens, per molt de temps que estigui sense ploure. S'aigo que sobra, se'n va a un altre pou, set o vuit minuts enfora, que li diuen es pouet.

Idò heu de creure i pensar i creure que una vegada un sabateró se n'anava an aquest pou, i me troba un corpet, una mica de corb que casi no feia comú (Alcover 1996: 20)

Com podem observar, la referencia a un lloc geogràfic conegut s'enllaça immediatament amb una de les fórmules habituals de les rondalles, per tant, entra dins el món de la irrealitat. El corpet ronda prop del pou i quan el sabater s'hi acosta aprofita per proposar-li un canvi: *una bossa de diners que no s'hi acabin mai*, per una de les seves filles. El sabater pobre hi accedeix i el corpet se'n mena la primera filla dins el pou on hi ha una mina que condueix a un magnífic jardí amb un casal:

Aquella mina desembocava dins un grandió jardí, a on hi havia tota casta d'abres i plantes de gran tòria, vestits de fuies i flors i carregats de fruita, amb caminals i siquioles i safreigs i estanys i brolladors, sa cosa més delitosa i alegrívola, i tot esbarts d'aucells cantant i voltejant de tots vents.

A's mig d'aquell jardí hi havia un casal meravellós, d'un parei de pisos, amb finestres i balcons i portals, tants com dies hi ha en l'any, i dins aquell palau no ho volgueu sebre ses sales i quadres i cambres i corredors que hi havia, i tot ben moblat i endiumenjat, que no hi mancava un amèn enlloc (Alcover 1996: 23-24).

Destaca el camp semàntic de l'aigua que s'usa en el fragment anterior: dins el jardí hi ha «siquioles i safreigs i estanys i brolladors», que es podria relacionar amb el fet d'haver entrat dins un pou i d'haver arribat al jardí a través d'una mina d'aigua —és ben conegut el significat purificador i transformador de l'aigua i dels elements que l'envolten.

L'heroïna roman dins aquest casal durant set anys, on du una vida plàcida però està marcada per la prohibició d'entrar dins la cambra del Corpet, fins que un dia ell la crida a les dotze de la nit perquè hi pugi damunt i volen durant set dies fins arribar al castell del rei i la reina on acaba l'encantament de l'heroi i es casen. Evidentment, el marc meravellós que emmarca la rondalla fa que no calgui especificar per on surten els herois i no es torna a parlar del pou ni de la mina. Resulta curiós que el repte i la fase d'evolució estigui situada dins la terra i, en contraposició, l'alliberació arriba per l'aire.

Conclusions

Les coves de les rondalles d'Alcover poden ser llocs d'acollida i protecció i d'emprisonament per a determinades dones que s'hi troben tancades i no en poden fugir, és el cas que observam a «En Joanet de l'onso» T301B ALC. GG. I (1996: 237-261) i a «N'Agraciat» T554 ALC. GG. IV (2006: 399-404). En la primera la dona es mostra conformada amb la situació en la qual viu, fins que el fill l'alli-

bera, en la segona, la dona presenta més desitjos de fugir o de ser alliberada.

També poden ser llocs de repòs del son: en alguns casos, la dona es troba dins la cova en un estat de son profund com a «Es fii d'es pescador» T302 ALC. GG. I (1996: 307-330) i quan l'heroi encén una espelma i la veu la rondalla canvia d'espai, es deixa la cova i l'acció passa a la torre d'un castell. En aquesta cova hi ha una foscor absoluta però l'heroi s'hi sent a gust i manifesta explícitament la seva satisfacció i el benestar que hi troba. Reposa dins una cova amb el mateix son profund l'heroïna de «Na Magraneta» T709 ALC. GG. VI (2013: 260-272) fins que el fill de rei l'agafa per endur-se-la al seu palau.

En altres ocasions, en canvi, les coves són un refugi per a les dones perseguides o abandonades com passa a «Sa rondaia de Son Roig» T725 ALC. GG. VI (2013: 321-325) o a «Na Catalina» T833A ALC. GG. VII (2017: 195-204). De vegades, són un lloc de pas i l'heroïna ha de travessar la cova com una prova més que ha de superar en el procés de recerca d'alguna cosa com a «La fada Morgana» T428 ALC. GG. III (2001: 265-272). O simplement són llocs on viuen alguns personatges de les rondalles on elles han d'anar per un motiu o altre com a «Sa fia i sa fiastra d'es moliner» T480 ALC. GG. III (2001: 423-429) o són el cau on es troben algunes dones com a «Bruixes, bruixots i fullets: 1. Sa cova de Na Joana» T503 ALC. M. V (1997: 139-141) i en fan de les seves, en aquest cas, com a bruixes que són. De vegades les coves on apareixen dones estan situades geogràficament en llocs coneguts com «Bruixes, bruixots i fullets: 1. Sa cova de Na Joana» T503 ALC. M. V (1997: 139-141).

A més a més de les coves, apareixen a les rondalles d'Alcover nombrosos llocs subterranis que ens transporten a espais màgics, n'és un exemple «Es corpet d'es pou d'En Gatell» ALC. M. XXII (1996: 20-40).

Referències bibliogràfiques

- AARNE, Anti i Stith THOMSON (1961): *The types of the folktale*. FFCommunications 184. Helsinki, Soumalainen Tiedeakademia, Academia Scientiarum Fennica.
- ALCOVER, Antoni M. (1936-1972): *Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi d'es Racó*. Vol. I a XXIV. Palma, Editorial Moll.
- (1996-2013): *Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi d'es Racó*. Vol. I a VII. Edició a cura de Josep A. Grimalt i Jaume Guiscafrè. Palma, Editorial Moll.
- *Alcover Notes de rondayes I, II, III, IV, VI i Alcover Notes preses al vol dels contadors de Rondayes V*. Llibretes originals manuscrites.
- ALCOVER, Antoni M. i Francesc de Borja MOLL, (1980): *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma, Editorial Moll. Disponible en línia a <http://dcvb.iecat.net/> [Consulta abril 2019]
- BETTELHEIM, Bruno (1983 [1976]): *Psicoanálisis de los cuentos de hadas*. Traducció de Sílvia Furió. Barcelona, Ed. Crítica.
- CIRLOT, Juan-Eduardo (1991): *Diccionario de símbolos*. Barcelona, Ed. Labor.

GELABERT MIRÓ, M. Magdalena (2018): *La dona a les Rondalles Mallorquines d'Antoni M. Alcover*. Manacor, Món de llibres.

— (2019); *Antoni M. Alcover i les dones. El model social i el poder de les dones que dibuixa Antoni M. Alcover a l'Aplec de Rondaies Mallorquines*. Palma, Ed. Documenta.

GONZÁLEZ-ALCALDE, Julio (2011): «Una reflexión genérica sobre el sacerdocio ibérico en el contexto de las cuevas-santuario» *Recerques del Museu d'Alcoi*, 20, p. 137-150.

MEDINA GIL, Pablo (2014): «El paper de les coves al món ibèric» [en línia] *Clapir, Joves Historiadors i Historiadors Valencians* [disponible a <https://hystoryuv.webcindario.com/Coves.pdf>] [Consulta maig 2019].

NEUMANN, Erich (2015): *The Great Mother. An Analysis of the Archetype*. Tradució de Ralph Manheim. Princenton, Princenton University Press.

PROPP, Vladimir (1980 [1946]): *Las raíces históricas del cuento*. Madrid, Editorial Fundamentos

UTHER, Hans Jörg (2004): *The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thomson*. Vol. I a III. FFCommunications 284-286. Helsinki, Soumalainen Tiedeakademia, Academia Scientiarum Fennica.